

BRIGA O JETIMU I MISKINU U ISLAMU

28-488.7
28-24

Mustafa SPAHIĆ

SAŽETAK: U ovom tekstu autor predstavlja islamski koncept brige o jetimu i miskinu kroz šire tumačenje niza kur'anskih ajeta i hadisa, na osnovu kojih zaključuje da je u islamu vjerovanje u Ahiret (Eshaton), svi obredi, njihova valjanost, vrijednost, i iskrenost u međuzavisnosti sa brigom o jetimu i miskinu. Poslije vjerovanja u Bogu, predanosti, pokornosti i robovanja samo Njemu- slijedenja Poslanika u svim pitanjima vjerovanja, morala, vjerzakona i kulture u najveće hakkove, obaveze ili dužnosti čovjeka spadaju: obaveze prema roditeljima, vlastitoj djeci, nenama i djedovima, braći i sestrama i, odmah zatim, prema jetimima (siročadima), miskinima (siromasima) i svim nezbrinutim i nesposobnim kategorijama ljudstva. O neupitnim i bezuvjetnim obavezama prema jetimima kazuje deset kur'anskih sura sa desetinama ajeta, ali i mnogobrojni hadisi. U radu se ističe islamski koncept odnosa prema imovini, zasnovan na Izvorima islama, te tumačenje zahtijevanog odnosa prema ekonomski ugroženim kategorijama u društvu.

Ključne riječi: jetim, miskin, islam, imovina, ekonomija

“Nije dobro samo u tome da okrećete lica svoja prema istoku ili zapadu, dobri, čestiti i plemeniti su oni koji vjeruju u Allaha i u Onaj svijet, i Dan posljednji, i u meleke, i u kitabe (knjige), i u vjerovjesnike, i koji od imovine i imetka, iako im je drag, daju rođacima i jetimima (siročadima), i miskinima (siromasima), i putnicima- namjernicima, i prosjacima, i za otkup iz ropstva, i koji salat (namaz) obavljaju i zekat daju, i koji obavezu svoju, kada je preuzmu, ispunjavaju, naročito oni koji su izdržljivi u neimaštini, i u bolesti, i u boju ljutom. Oni su uistinu iskreni vjernici, i oni se Allaha boje i ružnih postupaka klone.” (El-Bekare, 177.)

Termin *Birr* u navedenom ajetu pokriva i označava temelje islamskog vjerovanja, *Iman*, svjesnu i savjesnu predanost i pokorenost Allahu dž.š., *Islam*, dijeljenje i žrtvovanje drage i za srce prirasle imovine: rodbini, jetimima, siromasima, prosjacima,

putnicima- namjernicima i za otkup iz ropstva, izvršavanje svih preuzetih obaveza i dugova, i konačno *sabur* (strpljivost na putu Islama, u svim životnim situacijama i iskušenjima kao što su: neimaština, bolest i teški boj). Sadržajem ovog ajeta Kur'an stiče pohvalu i priznanje, čak i svojih protivnika. Prevodilac i komentator Kur'ana, Wery, govoreći o ovom ajetu, kaže:

“Ovaj ajet je jedan od najglavnijih kur'anskih ajeta. On do najveće mjere jasno i otvoreno dijeli formalno i stvarno učinjeno dobročinstvo i uz klanjanje, predavanje, pokoravanje i vjerovanje u Allaha kao glavni temelj vjere postavlja dobročinstvo prema ljudima kao ljudima, čak i za otkup zarobljenika. Ovaj ajet ne daje važnosti samo tome što će se neko (formalno, verbalno, mehanički, ritualno) okrenuti prema istoku ili zapadu, nego traži da djela budu iskrena i prožeta pravim vjerskim dobrom, a, ako taj istinski vjerski duh ne bude vladao tim djelima, onda od tih djela neće biti koristi.”

Prema Werryu, na temelju citiranog ajeta, moguće je izvesti program ljudskog individualnog, grupnog i općeg života. Prema ovom kao i u drugim ajetima, Islam, je jedina religija u svijetu koja svojim sljedbenicima preporučuje i naređuje da svoj imetak žrtvuju i dijele i ratnim zarobljenicima, kako bi se mogli riješiti i osloboditi ropstva. Muslimani su, prema toj odredbi, dužni da za svakog zarobljenog neprijatelja imetak žrtvuju da se on otkupi. Tako visoko plemenitim propisima nema primjera u drugim religijama. Brigom o jetimu (siročetu) i miskinu (siromahu) Kur'an uvjetuje ispravnost i vjerodostojnost našeg vjerovanja u Onaj svijet, u Dan vjere i Ahiret:

“Znaš li ti i vidiš li ti onoga koji Vjeru i Onaj svijet poriče? To je onaj koji grubo odbija i tjera jetima (siročce). Da se jadnik (siromah- miskin) nahrani ne podstiče. A teško i muka onima koji kad salat (namaz) obavljaju, salat

svoj punim bićem kako treba ne izvršavaju. Koji se samo pretvaraju i hoće da budu viđeni. I nikome ništa ni u naruč ne daju, nego bi da dobročinstvo spriječe.” (El- Ma’ un, 1-7.)

Vjerovanje u Ahiret (Eshaton), sve obrede, njihovu valjanost, vrijednost, i iskrenost Islam dovodi u međuzavisnost sa brigom o jetimu i miskinu. Kur’an proklinje i prijete svima onima koji klanjaju (ne treba zaboraviti da je salat prvi i najvažniji obred Islama), a ne vode računa o jetimu (siročetu) i uskraćuju pomoć, hranu i odjeću miskinu- bijedniku i prosjaku. Ako ljudi klanjaju i izvršavaju druge obrede, a zapostavljaju obaveze prema jetimima, miskinima, fukari, putnicima- namjericima, roditeljima, rodbini i oslobođenju robova, tada se njihovo klanjanje i svi drugi obredi svedu na golu, ukočenu, blještavu, nacifranu i našminkanu formu, na pozu, glumu, mehaničku liturgiju, na farizejstvo i licemjerstvo. Tri su temeljne funkcije svakog obreda (menasika): da preko njega vjernik uspostavi ispravan odnos prema Allahu dž.š. kao Stvoritelju, ispravan odnos prema ljudima i svim drugim Allahovim stvorenjima i da čovjeka odvraća od zla, grijeha i poroka. U tom slučaju, klanjanje i svaki drugi obred (menasik), bez ispunjenja drugih uvjeta i obaveza, među kojima zaštita jetima i miskina zauzima visoko mjesto, je poput kiše koja svaki dan pada po kamenju, a iz njega nikada trava ne raste. To dobro ilustruju riječi koje se pripisuju Isa a.s.: “Učite se dobrim djelima, pravdi težite, ugnjjetenom pritecite u pomoć, jetimu (siroti) pomozite do pravde, za udovicu se zauzmite, tad pridite pa ćemo presuditi. Prestanite mi nositi ništavne prinose kad mi omrznu. Ne podnosim sazive, zborovanja i opacine. Mlađake i svetkovine vaše iz sve duše mrzim, teške su mi i podnijeti ih ne mogu.” Dakle, vjera hoće: istinu, pravdu, dobro, mir, sigurnost, stabilnost, sklad i harmoniju, dobra i plemenita djela, saradnju, solidarnost i međusobno ispomaganje, oslobađanje ugnjjetenog, brigu, pomoć, zaštitu i prava jetima i miskina, zauzimanje za udovice, a neće samo gole, prazne

blještave, nakindurene, nacifrane i besmislene svetkovine, praznike, teferiče, svjetske vašare, sujete, obijesti i oholosti, poze, glume, parade i licemjerstva. Vjera hoće sadržaj, hoće istinu, vjerodostojnost i puninu života, kako to Muhammed a.s. lijepo kazuje: “Želiš li da ti srce bude blago i da ostvariš svoje želje? Budi milostiv prema jetimu (siročetu), pomiluj ga po glavi i nahrani ga onim čime se ti hraniš, srce će ti biti blago i svaka će ti se želja ispuniti.” (I.P.H., 20.) Prema ovom hadisu, da bi Allah ispunio naše ovosvjetske i onosvjetske želje i da bi imali blago i smireno srce uvjet je da se bude milostiv prema jetimu i da se uspostavi potpuna identifikacija s njim u hrani i odjeći. Onaj ko vjeruje u Allaha i u Ahiret njemu je bitno i važno koju to i čiju to kuću, dom i stan Allah voli. Tu nam Poslanik pouku, poruku i savjet daje: “Allahu je najdraži onaj dom u kojem se nalazi zbrinuto i zaštićeno siroče (jetim)” (I.P.H., 33.) Ne kaže se bez razloga i utemeljenja u narodu: “Da nije sirota (jetima) i siromaha (miskina) ne bi ni sunce grijalo.” One muškarce i žene, koji štite, hrane i brane jetime, Muhammed a.s. izjednačava sa svojom pozicijom u Džennetu: “Ja i staratelj (branitelj) jetima bit ćemo u Džennetu zajedno, ovako! Pokazao je Poslanik prstima.” (I.P.H., 160.) Kada se jedan čovjek potužio da ima hladno, tvrdo i kameno srce bez osjećaja, empatije i samilosti, Poslanik ga je posavjetovao: “Pomiluj jetima (siročce) i nahrani miskina (siromaha).” (I.P.H., 441.)

Muhammed a.s. podučava muslimane o najboljim i najgorim porodicama i domaćinstvima. Ko voli i slijedi Poslanika on će nastojati da njegova porodica i kuća budu što bolji: “Kod muslimana je najbolji dom (porodica) u kojem se hrani i odgaja jetim (siročce) pa se s njim i njegovom imovinom lijepo postupa, a najgori je onaj dom u kojem se odgaja jetim, a s kojim se loše postupa. Ja i staratelj jetima bit ćemo zajedno u Džennetu, ovako – objasnio je Poslanik pokazujući prstima.” (I.P.H., 824.)

Ono što je bitno u konzistentnom, komplementarnom, konzekventnom

i karakternom pogledu jeste ravnopravan i ravnomjeran odnos i prema muškom i ženskom jetimu (siročetu): “Ko učini lijepo i dobro muškom ili ženskom jetimu (siročetu), ja i on ćemo biti blizu kao ova dva prsta, pokaza Poslanik kažiprst i veliki prst.” (I.P.H., 1518.) U okviru sveopćeg islamskog pogleda na svijet, život, čovjeka i ljude bitna je univerzalna briga o jetimu kao jetimu. “Ko sebi uzme siročce (jetima), bilo ono od njegove rodbine ili ne, pa ga odgoji i osposobi za samostalan život, zaslužio je kod Allaha Džennet.” (I.P.H., 1665.)

Briga o jetimu i miskinu iskonska je dužnost

U iskonsku i primordijalnu tradiciju, zavjet i testament čovječanstva koja sve ljude, narode i generacije povezuje u jednu vjersku, duhovnu, idejnu, moralno-etičku, pravno-običajnu i kulturno-civilizacijsku zajednicu, neupitno i nepobitno spada: klanjanje, robovanje, predanost, pokornost i ovisnost o Jednom Jedinom Bogu, briga, pažnja, poštovanje i pomaganje: roditelja, rodbine- bližnje i daljnje, jetima (siročadi), miskina (siromaha), govorenje i kazivanje najljepših riječi ljudima, klanjanje salata (namaza), izvršavanje zekata:

“I kada smo od sinova Israilovih zavjet uzeli da ćete se jedino Allahu dž.š. klanjati i robovati, i roditeljima, bližnjima, siročadi i sirmasima dobročinstvo činiti, a ljudima lijepe riječi govoriti i salat obavljati i zekat izvršavati, vi ste se poslije, izuzev vas malo, izopacili i zavjet iznevjerili.” (El-Bekare, 83.)

To je Allahovo naređenje Benu Israilu preko Musa, a.s., a evo šta se ljudstvu, preko Muhammeda a.s. naređuje do kraja svijeta i života:

“Pitaju te kome će udjeljivati. Reci: “Imetak koji udjeljujete neka pripadne roditeljima, i rođacima, jetimima (siročadima), siromasima (miskinima) i putnicima- namjericima, a za dobro koje učinite Allah sigurno zna. (El- Bekare, 215.)

U svakom jetimu (siročetu) treba gledati svoje dijete, a u svakoj udovici

svoju kćerku, unuku, sestru ili majku. Ne smije se musliman prema nezbrinutim udovicama odnositi kao prema lahkom plijenu, koji će biti objekt njegovih seksualnih poriva. Od našeg ispravnog, iskrenog, islamskog odnosa prema jetimima, miskinima i udovicama, kojih su Bosna i muslimanski narodi puni, ovisi naš spas i sudbina kako na dunjaluku, tako i na ahiretu. Iskrena i nepatvorena vjera i strah od Allahove kazne, kao i stalna svijest o Njemu i ljubav prema Poslaniku, upućuju nas i učvršćuju na putu Islama da budemo potpuno iskreni i pravedni, kao i samilosni prema jetimima, miskinima, muhadžirima i udovicama. U tome je njihova zaštita i pomoć, ali i naš spas na oba svijeta:

“Oni traže od tebe propise o ženama. Kaži:” Allah će vam objasniti propise o njima- nešto vam je već kazano u Knjizi o ženama- sirotama, kojima (zato što su žene) uskraćujete ono što im je propisano, a ne želite da se njima oženite, i o nejakoj djeci, i o tome da sa jetimima treba da pravedno postupite. A Allah sigurno zna za dobro koje učinite.” (En-Nisa, 127.)

Pravi islamski dom je onaj u kojem se lijepo postupa sa jetimima, a pošteno i pravedno se čuva i unapređuje njegova imovina. Čuvar, zaštitnik i povjeritelj jetima i njihove imovine, koji tu časnu i iznad svega vjersku dužnost obavlja na pravedan i islamski način, imat će prema Kur'anu nagradu, a, prema već navedenom hadisu, i čast da bude sa Vjerovjesnikom u džennetu: (Pitaju te) “o Ovome i Onome svijetu. I pitaju te o jetimima. Kaži: “Bolje je imanja njihova unaprijediti!” A ako budete s njima zajedno živjeli, pa oni su braća vaša, a Allah dobro zna razlikovati pokvarenjaka od dobročinitelja. Da je Allah htio mogao vam je propisati ono što vam je teško; On je, zaista, silan i mudar.” (El- Bekare, 220.)

Bejtul-1-mal je i pravo jetima

Prema vjerovanju i nauku Islama, samo Allahu dž.š. pripada sve. On je Jedinu Izvor, Gospodar, Stvoritelj i Vlasnik svega, a ne čovjek- pojedinac, brak, porodica, rodbina, bratstvo, rod,

pleme, narod, nacija, rasa, čovječanstvo, država, zajednica ili društvo. U okviru univerzalnog reda i poretka Allah je čovjeku, ljudima, društvu, zajednici povjerio i upokorio sve ovosvjetske dostupne blagodati i dobra da se njima služe, koriste, ispomažu i solidarišu na precizno utvrđen način:

“I znajte da od svega što ste zaplijenili petina pripada Allahu i Poslaniku, te njegovoj rodbini, jetimima i miskinima, te putniku- namjerniku, ako vjerujete u Allaha i u ono što smo objavili robu Našem na dan pobjede, na dan kada su se sukobile dvije vojske,- a Allah sve može.” (El- Enfal, 41.)

Bejtul-1-mal je namjenska imovina u kojoj svoj neupitni i neotuđeni dio imaju, pored ostalih, i jetimi. Svrhu i namjenu te imovine ne može niko promijeniti i u druge namjene raspoređivati. Promjena namjene i svrhe ove imovine znači i negiranje propisa Kur'ana i jedan od najtežih grijehova. Islam kroz Kur'an i Hadis više vodi brigu, pažnju i odgovornost prema jetimima nego sve druge religije i učenja zajedno. Kada je učinio čovjeka halifom- povjeriteljem na Zemlji i imamom- povjeriteljem i voditeljem, i kada mu je upokorio, prilagodio i stavio na korištenje sve što je na nebesima i na Zemlji, Allah nije prenio na čovjeka i ljude pravo vlasništva i gospodarstva nad stvorenim svjetovima i stvorenjima i oni nemaju pravo zloupotrebe, neograničene i nekontrolisane upotrebe nad njima. Zato ne postoji ni privatno, ni kolektivno, ni mješovito, ni nacionalno, ni rasno, ni etničko, ni rodovsko, ni plemensko, ni stranačko, ni državno, apsolutno vlasništvo, već trajno korisništvo i povjerenstvo nad svim dobrima u najfunkcionalnijim, najefikasnijim, najefektivnijim i najekonomičnijim formulama, relativno privatnim, mješovitim, zajedničkim ili državnim. Pravilnim odnosom prema stvorenim svjetovima, resursima i dobrima, na, od Allaha određen način, zekatom, sadekatul-1-fitrom, sadakom, obaveznom i dobrovoljnom solidarnošću razrješava se hiljadama godina lažna i pogubna dilema: privatno ili

kolektivno vlasništvo. Zato u društvu i međuljudskim odnosima zekat i svi oblici islamskog i dobrovoljnog izdvajanja imovine za nemoćne, potrebne i sve nesposobne razrješava najmanje dvije hiljade godina stare dvije podjednako opasne, razorne i tragične isključivost i apsolutizaciju, neprikosновенost i fetišizaciju apsolutnog privatnog vlasništva (tj. kada se ljudska srca i duše zadoje, zarobe, napune, napušu i pokore stvarima, predmetima, ili bićima):

“Zaokuplja vas nastojanje da što imućniji budete i sve dok grobove ne naselite. A ne valja tako, saznat ćete svakako! I još jednom, ne valja tako, saznat ćete sigurno! Ne valja tako, nek znate pouzdano, Džehennem ćete vidjeti jasno! I još jednom, doista ćete ga vidjeti očigledno! Zatim ćete toga dana za sladak život biti pitani sigurno!” (Et-Tekasur, 1-8.) “

Teško svakom klevetniku- podrugljivcu, koji blago gomila i prebrojava ga i misli da će ga blago njegovo besmrtnim učiniti! A ne valja tako! On će sigurno biti bačen u Džehennem!” (El-Humeze, 1-4.)

Na planu vjerovanja to izaziva fetišizam, vjerovanje i robovanje stvarima, predmetima ili bićima, strastima i interesima. U društvenom životu apoteoza i apsolutizacija privatne imovine među ljudima izaziva: zavist, zlobu, mržnju, neslogu, socijalno raslojavanje, nepodnošljive imovinske i socijalne razlike, klasnu nejednakost, klasne razlike, klasne suprotnosti i klasne sukobe. Nepobitna je i kroz sva vremena potvrđena istina da apsolutizirano privatno vlasništvo razvija egoizam, sebičnost, škrtost, gramzivost, pohlepu, nesnošljive imovinske, socijalne i klasne razlike s jedne, i mržnju, zavist, nezadovoljstvo, bunt, pobunu, sukobe i eksploataciju s druge strane. To vodi i užasnoj podjeli na totalnu sirotinju većine i ekstremnu manjinu imućnih. A na onom svijetu posljedice su duže i još teže:

“Čovjek, kada Gospodar njegov hoće da ga iskuša pa mu počast ukaže i blagodatima ga obaspe, rekne: “Gospodar moj je prema meni plemenito postupio!” A kada mu, da bi ga iskušao,

opskrbu njegovu oskudnom učini, on rekne: "Gospodar moj me je napustio!" A nije tako! Vi pažnju jetimu (siročetu) ne ukazujete, i da se miskina (siromaha) nahrani- jedni druge ne podstičete i ne nagovarate, a nasljedstvo pohlepno jedete i bogatstvo pretjerano volite." (El-Fedžr, 15-20.)

Preveliko i preumjereno bogatstvo i neimaština su dva osnovna materijalna i egzistencijalna iskušenja. Imućni ljudi se obično, što sva povijest potvrđuje, zaborave, postanu objesni, umisle da su sveznajući i svemoguć, krše sve norme, vjeruju da se za novac može kupovati i prodavati sve, pa i vjera, čast, etika, dostojanstvo i karakter. Takvi žive s uobraziljom da su vrijedni, sposobni i znani koliko su imućni. Najčešće zaborave i obaveze prema jetimima, miskinima, muhadžirima, sailinima-prosjacima, putnicima-namjericima i nemoćnim. Ako nisu škrstice, bogataši su rasipnici, troše nepromišljeno i neodgovorno imetke i nasljedstva:

"A onaj kome se da knjiga u lijevu ruku njegovu, reći će:" Kamo sreće da mi knjiga moja ni data nije i da ni saznao nisam za obračun svoj! Kamo sreće da me smrt dokrajčila- bogatstvo moje mi nije od koristi, snage moje više nema!" "Držite ga i u okove okujte, zatim ga samo u vatri pržite, a onda ga u sindžire sedamdeset lakata duge vežite, jer on u Allaha Velikog nije vjerovao i da se nahrani nevoljnika – nije nagovarao." (El-Hakka, 25-34.)

Na kult privatne imovine javlja se druga misao i reakcija u društvu- apoteoza i fetišizacija apsolutne i egalitarne pravde, koja se, po njima ostvaruje isključivo ukidanjem privatnog i uspostavljanjem kolektivnog, zajedničkog, društvenog ili državnog vlasništva. Ovi zastupnici u privatnoj imovini vide osnovne izvore zla, nemira, nesloge, nesreće i sukoba među ljudima. Privatna imovina ljude učini slijepim, sebičnim, pohlepim, gramzivim, ličnim i bezosjećajnim. Zato se sreća, blagostanje, opće dobro i mir ne mogu ostvariti bez potpunog ukidanja privatne imovine i zavođenja potpuno kolektivnog i zajedničkog vlasništva. Ako se uvede kolektivno vlasništvo, a

ukine privatno, naivno smatraju oni, ljudi neće težiti prijestupima, neće biti lopovi, ubice, osvajači i kolonizatori. Sama po sebi i sama iz sebe privatna imovina je izvor svakog zla i nesreće u srcima i u dušama ljudi, ali i u državi, društvu, međuljudskim odnosima, ekonomiji, privredi i životu. Zastupnici egalitarne pravde i totalitarnog kolektivnog vlasništva, bez obzira na plemenite namjere, nikada nisu razriješili i uspostavili pravilan, ekonomičan, efektivan, efikasan, racionalan i konkurentan odnos prema zajedničkoj imovini, jer što je svačije – to nije ničije, i kolektivno vlasništvo svako troši kao svoje i još komotnije, a čuva kao ničije.

S druge strane, totalno kolektivno vlasništvo, kao nevlasništvo, ubija i razara: privredu, ekonomiju, proizvodnju i izvanjsku egzistenciju, a od ljudi formira parazite koji se isključivo brinu o raspodjeli i potrošnji, a ne o radu, učinku i proizvodnji. Kolektivno vlasništvo ubija sve ekonomske motive, poticaje i interese ne samo za rad i privređivanje već i za čuvanje imovine i unapređenje proizvodnje. U kolektivnom vlasništvu ljudi neće da rade, neće da privređuju, neće da štede, čuvaju i uvećavaju svoju imovinu, već je troše, rasipaju, čak i uništavaju zato što nije njihova. Uzimaju je i troše komotnije nego svoju, a čuvaju i brinu se o njoj kao o ničijoj.

U odnosu na stvorene svjetove i sva stvorenja, prema Allahu dž.š. ljudi imaju dvostruku dužnost: da uvijek budu zahvalni Allahu na darovanim blagodatima, te da, u okviru Allahovog reda i poretka, s imetkom i svim blagodatima postupaju i raspolažu po Allahovim propisima i Poslanikovim preporukama.

Na osnovu Kur'ana i Sunneta, u okviru univerzalnog reda i poretka, isključuje se zloupotreba i potpuna samovolja upotrebe imetka, a uspostavlja pravilan način korištenja i raspodjele svih ovosvjetskih dobara:

"Čovjek je stvoren malodušnim i prevrtljivim, stvarno- jada se i uzruja kada ga nesreća zadesi, a odbojan je i nepristupčan kada ga dobro pohodi i zadesi. A klanjači nisu takvi koji u

salatu- namazu istrajavaju. I koji u imecima svojim određenu obavezu i dužnost imaju. Prema prosjaku, obespavljenom i prikraćenom čovjeku. I koji Dan Vjere Istinom smatraju. I koji od kazne Gospodara svoga strahuju." (El-Mearidž, 19-27.)

"I Allahu se klanjajte i robujte i nikoga Njemu ravnim ne smatrajte. A roditeljima dobročinstvo činite, i rođacima, i jetimima, i miskinima, i komšijama bližnjim, i komšijama daljnjim, i drugovima i putnicima-namjericima, i onima koji su u vašem posjedu. Allah, zaista, ne voli one koji se ohole i hvališu." (En-Nisa, 36.)

To je u osnovi pravilan odnos prema Allahu dž.š. kroz stvorene svjetove i stvorenja. Pravilan odnos prema ljudima u izvanjskom, egzistencijalnom smislu, kroz stvorene svjetove i stvorenja, jeste zekat, sadekatu-l-fitr, sadaka, sve vrste milodara, obaveznih i dobrovoljnih davanja u ime Allaha dž.š. na korist ljudi:

"Oni koji vjeruju i čine dobra djela i salat- namaz obavljaju i zekat izvršavaju čeka nagrada kod Gospodara njihova; i ničega se oni neće bojati i ni za čim oni neće tugovati." (El-Bekare, 277.)

Budući da su nafake, opskrbe i sposobnosti ljudi potpuno različite, Kur'an pravednim i pravilnim odnosom prema ovosvjetskim dobrima nikada ne dozvoljava polarizaciju na ekstremno imućne i puku bijedu, siromahe, sirotinju, prosjake i nezbrinute jetime (siročad):

"Plijen od stanovnika sela i gradova koji Allah Poslaniku Svome daruje pripada: Allahu i Poslaniku Njegovu, bližnjima njegovim i jetimima, i miskinima (siromasima) i putnicima- namjericima – da ne bi prelazilo samo iz ruke u ruku bogataša vaših; ono što vam Poslanik kao nagradu da, to uzmite, a ono što vam zabrani, ostavite, i bojte se Allaha jer Allah zaista strahovito kažnjava – i siromašnim muhadžirima koji su iz rodnog kraja svoga protjerani i imovine svoje lišeni, koji žele da Allahovu milost i naklonost steknu, i Allaha i Poslanika Njegova pomognu, to su, zaista, pravi vjernici." (El- Hašr, 7. i 8.)

Da se imovina i kapital ne bi gomilali u malobrojnim skupinama ljudi i da kapital i novac ne bi samo među njima kružio, što je neminovan rezultat i posljedica kapital – odnosa i kapitalizma kao sistema, a narod u sve većem broju ostajao bez igdje ičega, u cilju pravedne socijalne politike, društvenog sklada i harmonije i brige o ljudima, Kur'an naređuje i određuje mjere i principe u navedenim ajetima. Zato u imecima, svim materijalnim dobrima imućnih, koji su na halal način stečeni ima određeno pravo i udio za one koji prose i traže- sailine, nemaju- siromaha, fukaru, siročad, kao i za one koji sebi ne mogu osigurati materijalnu egzistenciju. To je od Boga zagwarantirano pravo miskinina, jetima, sailina, fukare, umno i fizički nesposobnih osoba, o kojima se u svim vremenima u ime Allaha i po Njegovoj bezuvjetnoj i neopozivoj Odredbi, slijedeći sve poslanike i vjerovjesnike, moraju brinuti sve imućne i sposobne osobe. Ako takvi budu, slijedit će im Allahova nagrada kada im bude najpotrebnija:

“Čestiti će iz pehara piti kamforom začinjeno piće. Sa izvora iz kog će samo Allahovi šticienci piti, i koji će kuda hoće bez muke razvoditi. Oni su zavjet ispunjavali i plašili se Dana čija će kob svuda prisutna biti. I hranu su davali – mada su je i sami željeli- miskinu (siromahu) i jetimu (siročetu) i sužnju.” Mi vas samo za Allahovu ljubav hranimo, od vas ni priznanja ni zahvalnosti ne tražimo! Mi se Gospodara našega bojimo, onoga Dana kada će lica smrknuta i namrgođena biti.” I njih će Allah strahote tog Dana sačuvati i blaženstvo i radost im darovati.” (Ed-Dehr, 5-16.)

Već samom činjenicom da je neko jetim (siročće) on stiće pravo svake vrste pomoći i obzira, dužnost da ga iz svoje imovine ljudi pomažu. Jetim, po svim zakonskim osnovama, ima pravo nasljedstva, a s obzirom da je jetim (siročće) to je pravo i veće. Jetimi imaju pravo da im se nešto udijeli prilikom diobe imovine, a, ako im nemamo ništa dati, dužni smo im se barem obraćati lijepim i uljudnim riječima:

“Muškarcima pripada dio onoga što ostave roditelji i rođaci, a i ženama

dio onoga što ostave roditelji i rođaci, bilo toga malo ili mnogo, određeni dio. A kada diobi prisustvuju rođaci, jetimi i miskini, i njima nešto darujte i lijepu riječ im recite. I neka se pribojavaju, kao kad bi sami iza sebe ostavili nejaku djecu za koju strahuju, i neka se boje Allaha i neka govore istinu.” (En-Nisa, 7-9.)

Otuđenje imovine jetima

Kur'an upozorava i upućuje vjernike da prije nego što i pomisle, a kamoli otuđe imovinu jetima, zamisle svoju djecu kao jetime. Kako bi im bilo da neko krade imovinu njihove djece kao nezaštićene siročadi? Naprotiv, jetimi imaju neprikosnoveno šerijatsko pravo na imovinu iz Bejtul-mala koja je stečena kao ratni plijen, pogotovo ako su njihovi roditelji dali i položili svoje živote kao šehidi. Zekatom i sadekatu-l-fitrom čovjek istodobno priznaje Allahove blagodati i zahvalan mu je na njima. Čovjek se tako uklapa u Allahov red i poredak i uspostavlja pravilan odnos prema ovosjetskim dobrima, kao što uz to, i ispunjava zagwarantirano pravo miskinina (sirotinje) na njen Hakk- pravo u imovini imućnih i tako izvršava svoje dužnosti. Sa stajališta socijalnih, staleških i klasnih odnosa, zekat, sadekatu-l-fitr i svi oblici islamskog obaveznog i dobrovoljnog davanja isključuju mogućost polarizacije i klasne revolucije. Klasna revolucija moguća je među onim muslimanima koji ne izvršavaju obaveze: zekata, sadekatu-l-fitra, sadake i milodara. Ali tada se postavlja pitanje koliko su oni uopće muslimani ili su muslimani samo po imenu? Dakle, prava i istinska zahvalnost Allahu dž.š. na svim darovanim blagodatima, za koje Kur'an kaže da ih ljudi nikada ne mogu ni registrirati ni nabrojiti, jeste briga i pažnja o jetimu. Svakog jetima, zato što je jetim, neovisno od rase, nacije i religije, treba paziti, poštovati i voljeti koliko i svoje dijete. Hraniti ga, obuvati, omogućiti mu školovanje, zanat, zaposlenje i studij: “Mi čovjeka stvaramo da se trudi. Misi li on da mu niko ništa ne može?”

Utrošio sam blago nebrojeno!“- reći će. Zar misli da ga niko vidio nije? Zar mu nismo dali oka dva i jezik i usne dvije, i dobro i zlo mu objasnili? Pa zašto on na blagodatima zahvalan bio nije? A šta ti misliš: kako se može na blagodatima zahvalan biti?- roba ropstva osloboditi ili, kad glad hara, nahraniti jetima (siročće) bliska roda ili miskinina (siromaha), a uz to da je od onih koji vjeruju, koji jedni drugima izdržljivost preporučuju i koji jedni drugima milosrđe preporučuju; oni će biti – sretnici!” (El-Beled, 4-18.)

Prema svim do sada navedenim ajetima i hadisima imovina, iako na halal način stečena mora se najmanje iz osam razloga čistiti, iznutra kultivirati, oplemenjivati i čuvati: zekatom, sadekatu-l-fitrom, kurbanom, sadakom, porezima i milodarima, i svim potrebnim obaveznim i dobrovoljnim davanjima činiti neupitnom i halal imovinom.

Prvo, darivanjem obaveznog dijela iz svoje imovine priznajemo i pokoravamo se Allahu dž.š. kao Jedinom Izvoru i Stvoritelju svih dobara, resursa, blagodati i nimeta:

“Na Zemlji nema nijednog živog bića, a da ga Allah ne hrani. On Jedin zna gdje će koje boraviti i gdje će sahranjeno biti. Sve to ima u jasnoj knjizi (Kitabun mubin.)” (Hud, 6.)

Drugo, time se neprestano sjećamo i zahvaljujemo Allahu, na Njegovim dobrima i blagodatima. Treće, zato što to Allah imperativno i neopozivo naređuje. Četvrto, što su ljudske nafake i opskrbe različite. Peto, što su ljudske sposobnosti i sklonosti različite. Šesto, što ljudi žive u različitim uvjetima i okolnostima na Zemlji. Sedmo, da bi se izbjegla totalna polarizacija na ekstremnu manjinu obijesno imućnih i većinu očajne bijede i sirotinje. Osmo, svi ljudi su prema Kur'anu stvoreni od istog Stvoritelja, svi potječu od zajedničkog praoca Adema, svi hodaju po istoj zemlji, svi piju istu vodu, sve ih obasjava isto Sunce, svi udišu isti zrak, svima im je život drag na isti način, svi imaju istu sudbinu, početak i kraj i svima su potrebne iste osnovne stvari i faktori i uvjeti života da bi bili živi.

Prema Kur'anu, stvoriti jednog čovjeka je kao stvoriti sve ljude, sudbina jednog čovjeka je sudbina svih ljudi, spasiti život jednog čovjeka, od bijede, gladi, žeđi, neimaštine, bolesti, poplava, isto je kao spasiti život svih ljudi. Ali i svjesno, slobodno, namjerno, ciljano i planirano ubiti jednog jedinog nevinog, nikom ni krivog ni dužnog čovjeka, kako se vidi i iz 32. ajeta sure El-Maide je isto kao pobiti sve ljude na svijetu.

Zar ima i većeg, mudrijeg i boljeg poziva za angažman svih ljudi svijeta za svjetski mir, za svjetsko razumijevanje, za svjetsko povjerenje, za svjetsku sigurnost, za svjetsku stabilnost, za svjetsku saradnju, solidarnost i ispomaganje, za svjetski ustavno-pravni i zakonski red, poredak i sistem, za svjetsku javnost, komunikacije, i sabobračaj, za svjetsku privredu, ekonomiju, finansije, trgovinu i biznis, za svjetsku brigu i zaštitu osnovnih i neupitnih vrijednosti, i dobara svih ljudi kao što su: vjera, religija, sloboda, život, imovina, čast i dostojanstvo, um i razum, potomstvo, spoznaja, znanje, rad, kretanje. Čovječanstvo se mora zalagati i za svjetsku klimu, svjetski sport i svjetske uvjete života. Zahvaljujući razvoju tehnike i tehnologije čovječanstvo je svedeno na jedno elektronsko selo. Na tom tragu njemački teolog Hans Kung, uz Noama Čomskog, Edgara Morena, Jurgena Habermasa i Jusufa Kardavija, jedan od najvećih živućih intelektualaca današnjice, zalaže se za "globalni ekonomski etos" ili općesvjetska zajednička osnovna pravila kojih bi se privredni akteri trebali pridržavati. Zašto? Kung je tu jasan i izričit, i ovdje prenosim dijelove iz intervjua Hansa Kunga za "Die Zeit", Berlin, prenijelo "Oslobođenje", 11. januara 2010. godine:

"Postoje norme koje nadilaze granice pojedinih kultura, a na osnovu religijskih i etičkih tradicija vrijede u različitim dijelovima svijeta. Moj interes je uvijek bio da se one prenesu u svijet ekonomije. Manifest je bio izrađen dok još nismo znali da će doći do ove posljednje krize, ali smo bili svjesni da svjetska ekonomija ne

funkcionira prema sigurnim pravilima u koja su mnogi ekonomisti i političari, nažalost, vjerovali. Etička okosnica za ekonomiju, da bi se spriječile krize je potrebna zato što su potrebne tri stvari da bi ekonomija funkcionirala: tržište koje funkcionira, institucije koje funkcioniraju i, upravo, moral. U periodu krize se vidjelo da u nedostatku morala mogu biti načeta i ostala dva faktora. Moralnost u privredi nije ukras od šlaga. Moralno-etičko okvirno uređenje mora biti oslonac kako za ekonomsko tako i za državno uređenje. I davati im impulse."

Na pitanje da li funkcioniranje države i institucija ovisi o moralnosti, Kung odgovara: "Ali naravno! Ova nam kriza nudi ekstremne primjere za to. Laži i prevare su postojale u politici, na Wall Streetu i u svim drugim privrednim oblastima. Ako ste u vremenu propasti morala, onda se ne smijete čuditi kada se to prenese na institucije i tržište."

PITANJE: "A šta vas ispunjava nadom da će vaš Manifest djelovati?"

KUNG: "Šta bi bilo od svijeta kada, jednostavno rečeno, ne bismo imali deset zapovijedi? Šta bi svijet bio bez Deklaracije o ljudskim pravima UN-a? Naravno da će se uvijek raditi protiv tih normi. Etos nije stvarno stanje, to je traženo stanje, ali, uprkos tome, on nije maglovita teorija, nego vrlo praktična stvar."

PITANJE: "Ipak, još 1990. godine, pisali ste da je svijet već zreo za ponovno otkrivanje moralnosti u integritetu. Onda ste konstatali da je došao kraj velikih ideologija (prerano i naivno), time ste mislili na kapitalizam i njegovu religiju napretka i rasta. Dvadeset godina kasnije, taj kapitalizam je neobuzdanije nego ikada doveo svijet na ivicu propasti. Jeste li bili suviše naivni?"

KUNG: "Imate pravo, to je bilo veliko razočarenje. Onda sam mislio da je cijeli svijet uvidio ograničenost tih velikih ideologija. Pa, ipak je, američki predsjednik, George Bush onda rekao: "Trebamo novi svjetski poredak." Moglo se pretpostaviti da će čovječanstvo vršiti pritisak kako bi globalizacija koja je omogućena tek padom komunizma, morala voditi ka svjetskom poretku, koji ima moralnu politiku i koji je drugačije organiziran. Ali to se nije dogodilo. Zbog čega? S jedne strane, zbog toga što su zakazale neke osobe na liderskim pozicijama, ali je zakazala i znanost."

PITANJE: "Ekonomska znanost?"

KUNG: "Tačno. Svojim matematičkim modelima ekonomisti su nas sve obmanuli stvarajući privid lažne sigurnosti koja se apsolutno nije mogla postići. Oni naprosto više ne odražavaju stvarnost. Svi ti modeli imaju za uvjet stalni napredak i to prema motu stalno ići naprijed, a ako pođe nizbrdo- onda je to samo privremeno. Takvi modeli su svijetu zaslijepili. Ali i internacionalne organizacije su zakazale."

PITANJE: "Mogu li pojedini akteri tih organizacija biti odgovorni zato što su možda premalo vodili računa o moralno-etičkim okvirima? Zar to ne ovisi o sistemu? O kapitalizmu?"

KUNG: "1990. godine sam rekao da je tržišna privreda ta koja se probila. Ne kapitalizam."

PITANJE: "Tržišna privreda ili kapitalizam, nije li oboma zajednička etika uspjeha: raditi ono što funkcionira i što donosi profit?"

KUNG: "Etika uspjeha, s dopuštanjem, nije nikakva etika. Uspjeh kao takav (sam po sebi) nije opravdanje ni za šta. Onda bi i nadzornik u koncentracionom logoru bio uspješan. Naravno da je uspjeh u ekonomiji vrlo važan. Manifest jasno kaže: potreban nam je vlastiti interes, lična inicijativa i konkurencija. Ali svugdje se tu mora živjeti i moralnost, i integritet. U socijalnoj i tržišnoj privredi u Saveznoj Republici Njemačkoj to je manje-više uvijek bio slučaj. O tome moramo govoriti, a ne kapitalizmu. Tržišna privreda, dopunjena ekološkim usmjerenjem jeste jedini sistem koji može trajno funkcionisati. Kod nas i širom svijeta."

PITANJE: "Ali zašto?"

KUNG: "Jer bi morao misliti dugoročno! Dugoročno gledano neetično ponašanje uvijek ima negativne posljedice. Kao prvo, nemoralno privređivanje pod određenim okolnosti dolazi u sukob sa zakonom. Kad-tad budemo uhvaćeni- slučaj korupcije u Siemensu je najbolji primjer za to. Kao drugo, poslovnom čovjeku je potrebno povjerenje i pouzdanost kako bi mogao efikasno privređivati. Kratkoročno gledano, on može pokušati da prevari partnera, ali dugoročno gledano, to će mu škoditi. I treće- poduzeću je potrebna vjerodostojnost. Nijedna firma ne može biti uspješna u svojoj sredini među svojim zaposlenicima i klijentima ako stalno

radi protiv pravila pristojnosti. Ako je u suprotnosti sa javnim mnijenjem, onda nijedno poduzeće ne može napraviti trajniji prodor.”

PITANJE: “Gospodine Kung, već dugo postoje svuda priznate norme; naprimjer, pravila Međunarodne organizacije rada u pogledu dječijeg rada. Ali dječiji rad je i sada i prije u mnogim zemljama realnost, jer donosi ekonomske prednosti. Tu je stremljenje ka zaradi ipak jače od bilo koje prijetnje.”

KUNG: “Nemojte to pojednostavljivati. U Evropi je odnos prema radu djece drugačiji od onoga u Indiji- pa i mi smo se promijenili. Moja majka potiče iz jedne seljačke švicarske porodice gdje su sva djeca, naravno, radila. Istovremeno se, naravno, mora voditi računa i o dobrom obrazovanju. Mnoge firme koje djeluju na internacionalnom planu su to ostvarile. Hamburška firma Otto-Versand je dobar primjer za to. Osim toga postoji i samokontrola u industriji sportskih artikala, tepiha i mnogih drugih. Sve je to, naravno, dugotrajan proces, a sve započinje sviješću. Pametni voditelji poduzeća to znaju.”

PITANJE: “Iz uvjerenja ili zato što je to dobro za marketing?”

KUNG: “A zašto ne iz oba razloga? Moral i lični interes mogu ići ruku pod ruku. Ljubi svog bližnjeg kao sebe sama. Ali, slobodno, ljubi i sama sebe.”

PITANJE: “Kažete li to i indijskoj porodici koja ne bi mogla opstati bez dječijeg rada?”

KUNG: “Naravno. Ne možemo ni u Indiji preko noći postaviti jednu potpuno drugačiju ekonomiju. Indijskoj porodici kojoj je potreban novac možemo pristupiti apelirajući na moral. Svaka etička norma mora biti primjerena i u skladu sa određenom situacijom. Norma bez situacije je prazna. A obrnuto, situacija bez norme je slijepa. Potrebno je oboje da bi se donijela konkretna odluka.”

PITANJE: “Jesu li bankari prije bili drugačiji?”

KUNG: “Vjerujem da ipak jesu. Prije je postojao ideal časnog trgovca. Sa Karlom Klasenom, na primjer, bivšim predsjednikom Bundesbanke, se bez problema moglo razgovarati o tome da se neke stvari jednostavno ne rade. Sada je mnogo – gdje je na kormilu novi tip bankara, poduzetnika ili menadžera.”

PITANJE: “Kako biste ga vi opisali?”

KUNG: “Potpuno usmjeren na uspjeh. Pametan, pun trikova i bez mnogo etičkih principa.”

PITANJE: “I uzima bonus.”

KUNG: “I uzima bonus.”

PITANJE: “Zar u takvim slučajevima ne bi morala na scenu stupiti država kao neko ko određuje norme?”

KUNG: “S jedne strane da. Manifest nije izričito usmjeren na poslodavce ili stranu kapitala, nego na sve, pa i konzumente. Kontrapunkt se sastoji u tome da se samo zakonima ne može ništa postići. Još su Rimljani znali da zakoni ničemu ne služe ako se običaj izgubi. Zakoni obično ne nedostaju, ali zakoni bez etosa se zaobilaze, ignoriraju i preinterpretiraju. Ima toliko inteligentnih pravnikâ koji će uvijek naći neki obilazni put. Ako ne postoji duh fer- odnosa, pravila ne služe puno.”

PITANJE: “Ali kako taj duh usidriti u poduzećima?”

KUNG: “Odlučujuće je to da li etički kriteriji vrijede već pri izboru saradnika. To vrijedi i prilikom nečijeg napredovanja. Mladi ljudi na Wall Streetu, ali i u evropskim bankama su vrlo brzo napredovali. A potpuno nemoguće je provjeriti jesu li imali neophodne etičke alate!”

PITANJE: “Radi se o kulturi poduzeća?”

KUNG: “Da. Rukovodeće ličnosti tu igraju važnu ulogu. Oni su prije toga morali živjeti moralnost i integritet. Kod BOSCH-a svako ko dolazi na odgovornu funkciju mora potpisati da će se pridržavati zakona. Ako to ne uradi, firma neće jamčiti za to.”

PITANJE: Iako još uvijek postoje velike razlike među pojedinim kulturnim krugovima, vi vjerujete da stvarno možemo krenuti na put ka “svjetskom etosu?”

KUNG: “Naravno da ne postoji norma, a da nije obilježena određenom kulturom. Prema tome, naš pojam stvarnosti je nešto drugačiji od onog u Aziji. Jedan Japanac će se još uvijek smiješiti iako pri tome misli “ne”. Najvažnija karakteristika Manifesta je to da crpimo iz ogromnog blaga tradicije čovječanstva. Autori Manifesta nisu trebali ništa novo izmišljati. Svi mi zajedno moramo samo ponovo postati svjesni toga blaga. Dakle, postoje konstante čovječanstva koje su tu i koje svugdje

vrijede. Jednostavno nije tačno da je u Aziji sve drugačije. Ni u Japanu ne možete jednostavno lagati. I tamo se korupcija kažnjava. Mi već odavno jesmo tu u “svjetskom etosu”. Povijest, istina pokazuje, a takvi procesi dugo traju. Ali oni pokazuju i to da je čovječanstvo imalo uspjeha. Uzmite SAD. Uspoređujete li situaciju prije 50, 60 godina sa današnjom ustanoviti ćete da se četiri grupe koje onda nisu imale pravo bilo šta reći, danas i te kako slušaju. Zna li koje?”

PITANJE: “Crnci?”

KUNG: “Crnci, a prije toga židovi, katolici i žene! Ta ogromna promjena pokazuje za šta je sve sposobno neko društvo. Pa zašto onda ne i u oblasti ekonomije? Ja ne živim u oblacima. Ali mora se priznati da postoje procesi koji nas ljude vode naprijed. I u stvarima, kao što je svjetski etos i etos za ekonomiju mnogo toga je moguće.”

PITANJE: “Vaš optimizam za poštenje?”

KUNG: “Čujte, pa kad se radi o područjima kao što su: mir, razoružanje, ekonomija, ekologija, partnerstvo muškarca i žene, danas u Njemačkoj niko više ne razmišlja kao prije 30 godina. U Kopenhagenu je upravo završen Svjetski skup o klimi. Naravno da je tu bilo borbe i naravno da ne možemo biti zadovoljni rezultatom. Ali to što je uopće došlo do te rasprave jeste prvorazredni događaj za čovječanstvo. I znate šta: u osnovi se uvijek radilo i radi o etičkim pitanjima. I svugdje se uvijek koriste etički argumenti. Zar je to ništa?”

Na ovaj poduzi izvod iz intervjua Hansa Kunga može se samo poželjeti i sve činiti na tome da “globalni ekonomski etos”, ali politički obuhvati i pod svoj kišobran i pod svoju brigu i zaštitu stavi sve jetime (siročad) svijeta, sirotinju i fukaru svijeta, izbjeglice i raseljena lica svijeta, sve nemoćne, bolesne i nezbrinute kategorije ljudstva na planeti.

Neupitna i bezuvjetna zaštita života i imovine jetima

Poslije vjerovanja u Bogu, predanosti, pokornosti i robovanja samo Njemu- slijedenja Poslanika u svim pitanjima vjerovanja, morala, vjerezakona i kulture u najveće hakkove,

obaveze ili dužnosti čovjeka spadaju: obaveze prema roditeljima, vlastitoj djeci, nenama i djedovima, braći i sestrama i, odmah zatim, prema jetimima (siročadima), miskinima (siromasima) i svim nezbrinutim i nesposobnim kategorijama ljudstva. O neupitnim i bezuvjetnim obavezama prema jetimima kazuje deset kur'anskih sura sa desetinama ajeta, ali i mnogobrojni hadisi. Tako Kur'an svjedoči da su neke poslanike, čak i vlastiti roditelji, kao Ibrahima otac, iz vjerskih razloga, progonili, odbacivali, pa čak i smrću prijetili. Naime, Ibrahimov otac ne samo da je bio idolopoklonik nego je bio i vješt majstor koji je vlastitim rukama idole (kao simulakrume) spravljaio i onda ih obožavao:

“Spomeni, u Knjizi, Ibrahima! On je bio istinoljubiv, vjerovjesnik. Kada je rekao ocu svome: “O oče moj, zašto se klanjaš onome koji niti čuje niti vidi, niti ti može od ikakve koristi biti? O oče moj, meni dolazi i objavljuje se znanje, a ne tebi; zato mene (kao Poslanika) slijedi, i ja ću te na Pravi put uputiti; O oče moj, ne klanjaj se i ne robuj šejtanu, šejtan je Svemilostivom uvijek neposluššan; O oče moj, bojim se da te od Svemilosnog ne stigne kazna, pa da budeš šejtanu drug. “Otac njegov je rekao: “Zar ti mrziš božanstva moja, o Ibrahimu? Ako se ne okaniš, zbilja ću te kamenjem protjerati, zato me za dugo vremena napusti!” “Mir tebi!” reče Ibrahim.” Molit ću Gospodaru svoga da ti oprost, jer On je vrlo dobar prema meni. I napustit ću i vas i sve one kojima se mimo Allaha klanjate i klanjat ću se svome Gospodaru; nadam se da neću biti nesretan u klanjanju Gospodaru mome.” (Merjem, 41-48.)

U svakom vremenu i na svakom mjestu, bilo kada i bilo gdje, dramatična je i traumatična situacija kada dijete, kao Ibrahim a. s. sa ocem, mora prekinuti veze sa roditeljem, veze i odnose iz vjersko-ideoloških razloga. Takvih primjera i situacija puna je povijest. Još je složenija i dramatičnija situacija kada roditelj, iz istih razloga (kao Nuh a.s. sa

sinom) mora prekinuti odnose sa vlastitim djetetom. Naime, veća je i jača ljubav roditelja prema djetetu nego djeteta prema roditelju:

“A Nuh je bio zamolio Gospodara svoga i rekao: “Gospodaru moj, sin moj je čeljade moje, a obećanje Tvoje je zaista istinito i Ti si od mudrih najmudriji!” “O Nuhu, on nije čeljade tvoje- rekao je On- jer radi ono što ne valja (kao i Ibrahimov otac), zato Me ne moli za ono što ne znaš! Savjetujem te da neznalica ne budeš.” “Gospodaru moj,- reče Nuh- Tebi se ja utičem da Te više nikada neću zamoliti za ono što ne znam! Ako mi ne oprostiš i ne smiluješ mi se, biću izgubljen.” (Hud, 45. 46. i 47.)

Pouka: Između Stvoritelja i stvorenja, ma o kome da je riječ, roditelju ili vlastitom djetetu, kada drugog izbora nema, pravi vjernik će odabrati i pokoriti se Stvoritelju. Treći primjer koji Kur'an navodi je Musa, a.s. U godini u kojoj je on rođen, faraon, koji je sebe nametnuo i podmetnuo za vladara i gospodara ljudi, njihovih života, tijela i duša, je naredio da se sva muška israiliska djeca poubijaju. U faraonovom totalitarnom i despotskom sustavu: monolita, monologa, monopola i monizma, osim faraonovog, drugi muški glas se ne čuje. Ali, tu su dvije žene: Musaova majka i faraonova žena, koje Allah nadahnjuje i upućuje kako će spasiti i zaštititi život novorođenčeta:

“I Mi nadahnusmo Musaovu majku.” Doji ga, a kad se uplašiš za njegov život, baci ga u rijeku, i ne strahuj i ne tuguj, Mi ćemo ti ga, doista, vratiti i poslanikom ga učiniti.” I nađoše ga faraonovi ljudi, da im postane dušmanin i jad- zaista su faraon i Haman i vojske njihove uvijek griješili. I žena faronova reče:” On će (Musa), faraone, biti radost i meni i tebi! Ne ubijte ga, možda će nam od koristi biti, a možemo ga i posiniti.” A oni ništa ne predosjetiš. I srce Musaove majke ostade prazno, umalo ga ne prokaza, da Mi srce njeno nismo učvrstili i vjernicom je učinili. I ona reče sestri njegovoj:” Idi

za njim!” I ona ga ugleda izdaleka, a oni nisu bili ništa primijetili. A Mi smo mu već bili zabranili doji, pa ona (njegova sestra) reče:” Hoćete li da vam ja pokažem porodicu koja će vam se o njemu brinuti i koja će mu dobro željeti?” I vratismo ga majci njegovoj da se raduje i da ne tuguje i da se uvjeri da je Allahovo obećanje istinito, ali većina njih ne zna.” (El-Kasas, 7-13.)

Kur'an svjedoči, a povijest potvrđuje jednu neupitnu i nepobitnu činjenicu- u krajnje totalitarnim sistemima, kao što je faraonizam, u odsudnu i presudnu odbranu vjere, sadržaja, vjerskog života, vjerske prakse i svih vjerskih aktivnosti, plaćanje članarine, održavanje, čišćenje vjerskih objekata, obučavanje, podučavanje i slanje djece na vjersku pouku i obuku, na svoja pleća preuzimaju žene. Tada naše nene, majke, sestre, čestite, iskrene i prave hanume ne dopuštaju da muslimanska djeca, kada je u pitanju poznavanje Islama ne budu jetimi (siročad), i slijepa i ćorava pored zdravih očiju. Tu i takvu ulogu su odigrale muslimanke u doba kolonijalizma u svim muslimanskim zemljama i u komunističkim satrapijama u 20. stoljeću. Doista, žena, majka muslimanka je odsudna odbrana i zadnji čuvar vjerskog identiteta, digniteta, žića, bića i vjerodostojnosti muslimana. Nije uzalud jedan muslimanski alim činio Allahu dž.š. dovu da mu podari Iman medinskih starica. Presudnu briga o vjerskoj svijesti i identitetu bošnjačke djece u svim zemljama svijeta, izvan Bosne i Hercegovine vode žene: nene, majke, sestre i rodice.

Četvrti primjer koji navodi Kur'an je Muhammed, a.s. On je jetim čiji je otac umro prije njegovog rođenja, majka kada je imao šest godina, a djed kada je imao osam godina. O Muhammedu, a.s., kao jetimu govori čitava jedna kur'anska sura:

“Tako mi jutra i noći kada se utiša i utihne. Gospodar tvoj nije te ni napustio ni omrznuo, Muhammede! Onaj svijet je, zaista, bolji za tebe od ovoga svijeta, a Gospodar tvoj će tebi sigurno dati, pa ćeš zadovoljan biti!

Zar nisi jetim (siročće) bio, pa ti je On utočište pružio, i za pravu vjeru nisi znao, pa te je na pravi put uputio, i siromah si bio, pa te je imućnim učinio? Zato jetima (siročće) nikada ne ucivilo, a na prosjaka ne podvikni, i o blagodati Gospodara svoga kazuj!” (Ed-Duha, 1-11.)

Na primjeru Muhammeda a.s. musliman, kao vjernik, je svjestan da ga Allah nikada ne zaboravlja i ne napušta. Umanjivanje ili uvećanje imetka on shvata u svom njihovom relativitetu kao prolazna zemaljska stanja. Pravi Allahov rob nikada ne smije Allahove blagodati skrivati i tajiti, nego mora o njima kazivati i priznavati ih i propisani dio iz njih svima kojima pripada dijeliti. Kada je u pitanju Muhammed, a.s., i kao jetim, i kao čovjek, i kao Poslanik, najviše je bio šticećen i pomagan od četiri čovjeka: djeda Abdu-l-Mutaliba, amidže Ebu-Taliba, h. Ebu Bekra i h. Alije i četiri žene: majke Amine, dojlje Halime i, svojih žena, h. Hatidže i h. Aiše. Kur’an posebnu i izričitu pažnju i brigu skreće na čuvanje i unapređivanje i uvećanje imovine jetima:

“I provjeravajte jetime (siročćad) dok ne stasaju za brak; pa ako ocijenite da su zreli u svakom pogledu, uručite im imetke njihove. I ne žurite da ih rasipnički potrošite dok oni ne odrastu. Ko je imućan- neka se uzdrži, a ko je siromašan, neka onoliko koliko mu je, prema običaju, neophodno troši. A imetke jetimima uručujete u prisustvu svjedoka. A dosta je što će se pred Allahom račun polagati.” (En-Nisa, 6.)

Kur’an isključuje bilo kakvu mogućnost krađe, otuđivanja, uništavanja, umanjivanja, oštećivanja, uzurpiranja, ili po bilo kojoj osnovi i prisvajanja imovine jetima:

“I da se imetku jetima (siročćeta) ne približavate, osim na najljepši način (da je uvećate), sve dok punoljetno ne postane, i da krivo na litru i na kantar ne mjerite, - Mi nikoga preko njegove mogućnosti ne zadužujemo -, i kad govorite, da krivo ne govorite, pa makar se ticalo i srodnika, i da obaveze prema Allahu ne kršite - eto,

to vam On naređuje da biste to na umu imali.” (El-En’am, 152.)

“A od imetka jetima (siročćeta) što dalje! osim ako želite da ga unaprijedite i uvećate, sve dok ne postane punoljetno. I ispunjavajte preuzetu obavezu, jer će se za obavezu, zaista, odgovarati!” (El-Isra, 34.)

Svi koji bespravno, nasilno ili prevarom pojedju, otuđe, opljačkaju, ukradu ili unište imetke jetima (siročćadi) oni javno objavljuju rat Allahu dž.š., poriču Kur’an, ne slijede Poslanika i ratuju protiv Muhammeda, a.s., i svakog pravog vjernika:

“Oni koji bez ikakva prava jedu imetke jetima (siročćadi)- odista jedu ono što će ih u vatru dovesti i oni će u ognju gorjeti.” (En-Nisa, 10.)

Ove kur’anske ajete slijede i potvrđuju i Poslanikovi hadisi: “Četverici ljudi Allah neće dozvoliti da uđu u Džennet, niti će im dati da okuse džennetske blagodati: “notornom pijanici, korisniku kamate, onom ko bespravno troši imovinu jetima (siročćadi) i onom ko je neposlušan svojim roditeljima.” (I.P.H., 58.) Bojte se Allaha kada upravljajte onima koji su vam potčinjeni (ljudi i životinje). Bojte se Allaha i čuvajte se nepravde prema dvjema nemoćnim osobama: ženi udovici i djetetu jetimu (siročćetu)” (I.P.H., 212.) Ugrožavanje jetimskog hakka (prava) po bilo kakvom osnovu i Džennet ne idu zajedno. Nepravda i nasilje prema udovici i jetimu je težak i skoro neoprostiv grijeh. Briga i dužnost o insanu i hajvanu koji su nam povjereni je neupitna i bezuvjetna. Poslanik nas upozorava i podučava da se čuvamo sedam zala koja nas upropaštavaju na ovom, a u Džehennem vode na onom svijetu: “Čuvajte se sedam zala koja upropašćuju onoga ko ih čini: širka, sihra, ubijanja nevinih ljudi, kamate, imetka jetima (siročćeta), izdaje, bježanja sa bojnog polja i potvora za blud poštene, pobožne i čestite muslimanke.” (I.P.H., 224.) Muhammed, a.s., preko Ebu Zerra skreće pažnju na osjetljivost upravljanja ljudima i jetimskim imetkom: “Ebu Zerrel- obrati se Poslanik, poznatom ashabu, Ebu Zerru- Ja te gledam koliko si

slabašan, a želim ti isto što i sebi želim. Nemoj nipošto biti ni dvojici ljudi naredbodavac ili upravitelj jetimskog imetka.” (I.P.H., 1946.)

Zaključna razmatranja

“Usljed onoga što ljudi rade, pojavio se metež i nered (fésad) na kopnu i na moru, da im On da da iskuse kaznu zbog onoga što rade, ne bi li se popravili.” (Er-Rum, 41.)

Svijet, po priznanju svih umnih i mudrih ljudi, preživljava i živi krizu svih poznatih i priznatih formi, likova i oblika života. U krizi su sve poznate i priznate zajednice i društveni oblici života: brak, porodica, familija ili rodbina, rod, bratstvo, pleme, narod, nacija, rasa pa i samo čovječanstvo. U ekonomiji i privredi istovremeno nastupa: recesija, restrikcija, inflacija, deflacija i stagflacija. To stanje u ljudima pojačano razvija egoizam, sebičnost, gramzivost, porok, nagon i nekontrolisani interes, izvana, itekako moćno, utječu i određuju ponašanje ljudi. Neutemeljen strah, ukoliko je čovjek usamljen, a većina ljudi svijeta u gradovima živi u usamljenim gomilama, lahko prelazi u zatvaranje, u autarhiju do autizma. Iz takvog straha se preko fitneluka-smišljene, ciljane, planirane, sistemske i preko svih medija plasirane smutnje i pomutnje, brzo i lahko razvija misao i ideja, ustvari, uobrazilja: pakao, to su drugi; zlo, to su drugi; opasnost, to su drugi. U strahu i uobrazilji sličnosti prelaze u razlike, razlike u suprotnosti, suprotnosti u isključivosti, isključivosti, ukoliko se na temelju ustava i zakona i priznanja drugoga i drugačijega institucionalno ne rješavaju, prerastaju u sukobe. Tako je na svim planovima života. U djelu “Poremećenost svijeta” Amin Maluf ističe da je svijetom zavladała velika poremećenost i to u više područja istovremeno: intelektualna poremećenost, finansijska poremećenost, klimatska poremećenost, etička poremećenost. Krenimo od čovjeka, od ličnosti. Danas se uglavnom ljudi međusobno niti svađaju niti tuku. Oni samo jedni druge varaju, pljačkaju, krađu i bez

riječi hladnokrvno ubijaju. Profesorica i pjesnikinja, Slavka Anđelić-Vujičić zapaža: "Vreba nas požuda, taština, dosada, ljubomora, novac, karijera, gramzivost, besparica, laž, kuća, kola, zavist, trač, popustljivost, stotinu đavoljih zamki. A ja ne volim sektašenje, bezumlje, prazno srce i um." Ovdje je neke činjenice nemoguće zaboraviti i preskočiti. Prvo, Francuska buržoaska politička revolucija je prva dovela u pitanje ulogu i značaj vjere i religije u javnom, društvenom, kulturnom i općem životu. Drugo, Engleska industrijska revolucija je razvila i razorila veliku patrijarhalnu porodicu i tu idiličnu zajednicu i do kraja je izrelativizirala i izbanalizirala ulogu i značaj braka u monogamnoj porodici. Treće, svojevremeno je Napoleon u susretu sa Hegelom kazao da je ulogu sudbine u njegovom dobu, 19. i 20. stoljeću preuzela politika. Nepobitna je činjenica da je kroz čitavu pisanu povijest do 19. stoljeća najviše djece u svijetu ostalo bez roditelja, posebno bez majki i postajala jetimi (siročad) usljed raznih zaraznih bolesti: kuge, sušice, (bolest pluća), tifusa, kolere. Žene su posebno umirale u toku porođaja usljed sepse ili zatrovanja krvi i tako su djeca postajala jetimi. U 20. stoljeće ljudi su ušli, a da u njemu uopće religija nije imala glavnu, ključnu i odlučujuću ulogu. Kao što je poznato, u muslimanskom svijetu 1924. godine je ukinut Hilafet. To je stoljeće u kome su, bez bitne uloge religije, prvi put u ljudskoj povijesti glavnu i presudnu ulogu imali politika, sve vrste interesa i ideologije, zapadni liberalizam, nacizam i komunizam. To je stoljeće porodilo dva svjetska rata sa najmanje sto miliona poginulih i nekoliko teških regionalnih ratova u Indokini, Bliskom Istoku i na Balkanu. Više je djece bez očeva u ratovima ostalo u 20. stoljeću, kada religija nije imala javnu ulogu i značaj, nego što ih je ostalo bez očeva, u svim prethodnim stoljećima pisane povijesti. Naime, više je pobijeno ljudi u 20. stoljeću nego u svim vremenima prije toga. Na desetine i desetine miliona djece u čitavom svijetu u 20. stoljeću ostala su jetimi čiji su očevi izginuli u

osvajачkim, ideološkim, političkim i interesnim ratovima, kojima religija nije bila ni povod, ni razlog, ni sadržaj, ni uzrok, ni cilj. Osim ratova, djeca, jetimi (siročadi) ostaju i od posljedica terorizma svih mogućih vrsta, koji se kao zarazna bolest širi po čitavom svijetu. Od terorizma bombaša samoubica, nekada kamikaza u Japanu čovječanstvo kao da nema lijeka, odbrane i odgovora. Nema čovjeka i objekta na svijetu koji nije izložen opasnosti i riziku terorizma u svijetu. Terorizmu su izložene autobuske i željezničke stanice, vozovi, autobusi, avioni, škole, tvornice, kina, pozorišta, stadioni, svi objekti i prostori gdje se ljudi iskupljaju i druže. Sigurno je više ljudi izgubilo živote od terorizma u 20. stoljeću nego u svim prethodnim stoljećima. Treći svjetski i javni jahač apokalipse od kojeg roditelji stradaju, a djeca ostaju jetimi (siročad) jesu saobraćajni udesi u zraku (avio-nesreće), usljed neprilagođene vožnje, vožnje u drogiranom i alkoholiziranom stanju i u željezničkom saobraćaju. Više je roditelja izgubilo živote u saobraćajnim nesrećama, a djece ostalo jetimi (siročad) u 20. stoljeću, nego u svim prethodnim stoljećima iz istih razloga. Poremećeni odnosi između ljudi u cjelini: između vladara i građana, između roditelja i djece, između majke i kćerki, između oca i sinova, između braće, između sestara, između rođaka, komšija, prijatelja, starijih i mlađih, učitelja, nastavnika i profesora sa učenicima i studentima ima za posledicu širenja nezamislivog i nepojmljivog nasilja i zlostavljanja. Kao da niko više ni od koga nije miran i siguran. Tako u dnevnoj štampi čitamo: Majka u Australiji ubila sedmero vlastite djece i još jedno dijete. Trudna žena u Engleskoj koja ima troje djece saznaje da je muž vara. Ona donosi brzu odluku, uspava svo troje djece i pored njih stavi njima najdraže lutke i pobije ih sve troje, a zatim izvrši samoubistvo. Ovakve i slične vijesti se čitaju svaki dan u crnim hronikama dnevnih novina. Nemir, nesigurnost i nestabilnost je opća slika današnjeg ljudstva. Zato je nasilje, unutar ljudske vrste kao takve,

četvrti jahač apokalipse u kome roditelji gube živote, a djeca ostaju jetimi (siročad). Svjetski lijek za ljudsku vrstu kao takvu jeste komplementarno, konzistentno i konzekventno primjereni džihad na tri plana istovremeno: čuvati i spašavati sebe od sebe, druge od sebe i sebe od drugih u svim aspektima života:

"I imetak na Allahovom putu žrtvujte, i sami sebe u propast ne dovodite, i dobro činite; Allah zaista voli one koji dobra djela čine." (El-Bekare, 195.)

Peti svjetski razlog koji djecu pored živih roditelja čini jetimima (siročadima) jeste raspad i rastava braka. Najbitnija ustanova na svijetu koja čuva i spašava djecu da ne budu jetimi (siročad) jeste harmoničan, skladan, vjeran, iskren i čestit brak. Zato šejtani, udruženi sa džinnima i ljudima nevjernicima i idolopoklonicima, na ravni razaranja, kidanja i rastakanja društva, društvenosti i zajednice prvo, i to planirano, programirano, ciljano, svjesno i namjerno kroz sihr-magiju, pornografiju i prostituciju napadaju muža i ženu u braku:

"... I ljudi su od njih dvojice (Haruta i Maruta) učili kako će muža od žene rastaviti, ali nisu mogli time nikome bez Allahove volje nauditi..." (El-Bekare, 102.)

Šejtan na svaki način između muža i žene želi posijati sumnju, nepovjerenje, nesigurnost, neiskrenost, nestabilnost, nevjernost i ljubomoru u braku. Ljubomora razara svako povjerenje i vodi neizbježnoj nesreći u braku, a djeca pored živih roditelja postaju siročad. Nevjera u braku vodi u prostituciju. Zinaluk (blud)- prostitucija, osnovno obilježje savremenog života čovjeka koji u vjeri ne živi, nego u grijesima uživa i u porocima i idolatriji se izivljava, onemogućava i razara osnovne relacije: muž-žena, otac-sinovi, otac-kćeri, majka-sinovi, majka-kćeri, braća-sestre, braća-braća i sestre-sestre. Prostitucija sve moguće relacije: vjerske, duhovne, moralno-etičke vrijednosti, kulturne oblike i zakonske norme među ljudima kida i razara i umjesto na odnose između dva insana iste vrste, a različitih spolova, poništava i čovjeka i ženu i sve

kvalitete, veze i odnose među njima svodi na odnose između dva spolna organa. U takvim relacijama, niti je čovjek čovjek, a kamoli otac, niti je žena žena, a kamoli majka, nego su oboje sredstva i robovi u funkcijama spolnih organa. Umjesto na dva, u svim likovima života kroz brak ostvarena insana oni se kroz prostituciju svode samo na dva spolna organa. Tragične žrtve te njihove nepovratne životne permutacije su osramočena i ponižena djeca koja su pored živih roditelja dvostrukih sirote, iznutra moralno-etički i izvana fizički, jer se roditelji rastave

i ne žive zajedno. Sa stajališta vjere, najpogubnija posljedica prostitucije jeste zaboravljanje i udaljavanje od Boga, odazivanje i služenje šejtanu, grijehenje u prostituciji, uživanju i izivljavanju, neslijeđenje Poslanikova sunneta, nego slijeđenje strasti, požude i nagona na nedopustiv način u kome se ubijaju djeca, ili rađaju kopilad-djeca koja pored živih roditelja, zato što se ne zna otac, gube identitet, a to ih neminovno u neznanju vodi u promiskuitet i oni čine rodoskvrnuće. Zinaluk u svakom vremenu donosi sramne i užasne posljedice za jetime

(siročad). Kako da živi i da se osjeća dijete koje zna da ima oca i da je živ, a koji svome sinu ili kćerci ne želi da otkrije svoj roditeljski identitet? Pa u životinjskom svijetu roditelji se nikada ne odriču svojih potomaka. Ipak, to je svojstvo samo ljudske vrste! Ništa na svijetu ne remeti, ne razara i ne ubija krvno- srodničke veze i odnose kao prostitucija. Prostitucija je najveće zlo i pošast za bračni i porodični život. Prostitucija sa ostalim jahačima apokalipse ne razara samo brak nego dovodi u pitanje opstanak ljudske vrste kao takve.

الموجز

رعاية اليتيم والمسكين في الإسلام

مصطفى سباهيتش

يقدم الكاتب في هذه المقالة النموذج الإسلامي لرعاية اليتيم والمسكين من خلال التوسع في تفسير مجموعة من الآيات القرآنية الكريمة وشرح عدد من الأحاديث النبوية الشريفة، حيث يستخلص، أن الإيمان باليوم الآخر وكل العبادات وصحتها وجدواها والإخلاص فيها، كل ذلك مرتبط برعاية اليتيم والمسكين. فبعد الإيمان بالله سبحانه وتعالى والخضوع له بالطاعة والعبودية، واتباع النبي صلى الله عليه وسلم في كافة مسائل الإيمان والأخلاق والمعاملات والثقافة، تأتي الحقوق والواجبات الآتية: حقوق الوالدين، والأبناء، والأجداد والحجرات، والأشقاء والشقيقات، وتأتي بعدها مباشرة حقوق الأيتام والمساكين وباقي الفئات البشرية التي تحتاج للرعاية والعون. وتحدث العشرات من الآيات في عشر سور من القرآن الكريم عن حقوق الأيتام وضرورة تأدية الواجبات تجاههم، وكذلك عدد كبير من الأحاديث النبوية. ويركز الكاتب في مقاله على النموذج الإسلامي في التعامل مع الأموال، والذي يقوم على مصادر الإسلام، ويشرح أيضا التكاليف المتعلقة بفئات المجتمع الضعيفة اقتصاديا.

الكلمات الرئيسية: اليتيم، المسكين، الإسلام، الأموال، الاقتصاد.

Summary

CARING ABOUT THE ORPHANS AND THE POOR IN ISLAM

Mustafa Spahić

In this article the author presents the Islamic concept of caring about the orphans and the poor through wider elucidation of a number of the Qur'anic *ayats* and relevant *hadith*, on bases of which he concludes that the faith in the *Akhirah* (Eshaton), all the rituals, as well as their value and sincerity are interwoven with the care about the orphans and the poor. After the faith in God, devotion and obedience only to Him and following His Messenger in all the matters of faith, morality, law and culture, greatest duties of a man are: duties towards ones parents, his children, grandparents, brothers and sisters and then come the duties towards orphans (*yateem*) and the poor (*miskeen*) and towards all that are in need. Dozens of the Qur'anic *ayats* and a large number of the *hadith* relate about the duties of a Muslim towards the orphans as important undoubted and unquestionable duties. The article stresses the Islamic concept of property based upon the Islamic sources underlining the significance of the required attitude towards economically endangered categories of the society.

Key words: orphan, poor, Islam, property, economy